

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till frida.hansson@regeringskansliet.se
Diarienummer A2023/01688, A2023/01703

1000 Möjligheters remissvar angående SOU 2023:97 Ut ur utsatthet samt SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiskasyften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

1000 Möjligheter driver två olika verksamheter med det övergripande syftet att uppnå ett jämställt samhälle fritt från våld. Dels bedrivs den nationella stödlinjen ungarrelationer.se som syftar till att motverka killars våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer. Dels drivs Ellencentret som arbetar för att barn och unga som utsatts för sexuell exploatering ska få stöd och behandling för att kunna leva ett liv fritt från våld. Ellencentret verkar också för stärkt stöd och skydd samt förebyggande arbete genom både skärpt lagstiftning och målgruppsanpassade insatser från det offentliga. Sammantaget innebär detta att stiftelsen innehar omfattande expertis och kompetens inom områdena killars våld mot tjejer, våld i ungas parrelationer samt sexuell exploatering. I dessa båda remissvar tas avstamp i framför allt den kunskap och erfarenhet som finns i stiftelsens verksamhet Ellencentret som också är den verksamhet som är utpekad som remissinstans för förevarande remissvar.

Sammanfattning

Ellencentret ser mycket positivt på båda utredningarna Ut ur utsatthet och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras. Vi tillstyrker förslagen med vissa tillägg och påpekanden enligt nedan. Vi vill särskilt betona vikten av det utredningarna gemensamt pekar på om att utsatthet i pornografiproduktion, prostitution och annan sexuell exploatering tydligt och kontinuerligt bör inkluderas i arbetet mot att bekämpa mäns våld mot kvinnor samt vara en självklar del i arbetet för sexuella och reproduktiva rättigheter.

Ellencentret ser överlag mycket positivt på utredningen Ut ur utsatthet. Utredningen föreslår ett individuellt utformat exitprogram för vuxna med särskilt utsedd samordnare för ett tvärprofessionellt team och individuell plan. Motsvarande program föreslås för barn utsatta för sexuell exploatering. Vi vill med kraft betona vikten av att dessa förslag förverkligas å det snaraste. Kvinnor och barn, i huvudsak flickor, far oerhört illa av denna våldsutsatthet och det stöd och den hjälp som idag finns att tillgå brister på flera plan, precis som utredningen visar. För att förhindra både ett enormt mänskligt lidande och stora samhällskostnader och tillse att Sverige följer både internationella och nationella åtaganden och lagstiftning bör därför regeringen tillse att förslagen i utredningen skyndsamt går från att vara förslag till att bli konkreta åtgärder. Ellencentret vill också särskilt betona behovet av en stödlinje för barn och unga utsatta för sexuell exploatering och också påpeka att Ellencentret redan idag bedriver en sådan, även om den bedrivs i mindre skala på grund av begränsad finansiering. Allt stöd och information som bedrivs av Ellencentret är också framtaget tillsammans med målgruppen av barn och unga varför vi menar att en omväg via en utredning av Barnombudsmannen är att

förlänga processen i onödan, särskilt med tanke på att barn och unga utsätts för sexuell exploatering hela tiden varför behovet av hjälp och stöd är brådskande.

Ellencentret ser också mycket positivt på utredningen Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras. Den innehåller en mycket värdefull och gedigen kunskapsmanställning och ger viktiga förslag till utveckling av skydd, stöd och vård samt uppdrag för att synliggöra det våld som förekommer vid pornografisk framställning. Studien ”Osynliga brottsoffer” ger också en verklig och viktig bild av situationen för utsatta i pornografiproduktion och visar på de brott som utsatta i pornografiproduktion blir offer för. Precis som ovan gällande förslagen i utredningen Ut ur utsatthet, så gäller det att även dessa förslag utan dröjsmål omsätts i praktiken.

I båda utredningarna lyfts den centrala frågan om att fråga om våld på rutin och att inkludera frågor om utsatthet i sexuell exploatering och pornografi. Här vill Ellencentret särskilt understryka att det är av stor vikt att ta fram sådana frågor med hjälp av befintliga frågeformulär som har ett uttalat fokus på just våldsutsatthet och inte sexualitet. Se närmare resonemang nedan.

Det finns många fördelar med de presenterade förslagen. Det kommer dock vara mycket viktigt att arbetet med implementering, uppföljning och utvärdering av förslagen sker systematiskt och att det finns möjlighet att förändra och anpassa där eventuella oförutsedda svårigheter och problem kan uppstå. Därtill är det av stor vikt att förslagen finansieras i tillräcklig utsträckning och att civilsamhällets inkludering i arbetet blir konkret och tydlig.

Om utredningen Ut ur utsatthet

Ellencentret delar utredningens bild av var och hur stöd och hjälp till både den vuxna och unga målgruppen brister. Vi välkomnar utredningens samtliga förslag med vissa tillägg eller påpekanden.

Angående 10.1.1 Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård

I utredningens förslag lyfts Mikamottagningarna och särskilt mottagningar som har ett tydligt samarbete med hälso- och sjukvården, fram som modeller för utveckling framåt. Detta är ett viktigt förslag men vi vill passa på att påpeka att det, på grund av målgruppens komplexa traumaerfarenhet, är av stor vikt att det på dessa mottagningar finns möjligheter till flera olika typer av PTSD-behandlingar. Ellencentrets erfarenhet är exempelvis att EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing Therapy) är en mycket verksam metod för komplex PTSD 1, vilket målgruppen ofta diagnostiserats med, varför det vore önskvärt att säkerställa att de specialiserade lågtröskelverksamheter som föreslås även kan erbjuda denna metod. Ellencentrets erfarenhet är även att det måste finnas stor kunskap om målgruppens behov av anpassning och flexibilitet i relation till de evidensbaserade behandlingsmetoderna utifrån de komplexa behov som ofta finns hos målgruppen. Det är också viktigt att den del som avser just vårdinsatser inte stannar vid utredningar av olika slag utan att konkret behandling tillgängliggörs.

På grund av den flexibilitet och expertis som krävs för att kunna erbjuda fungerande former av traumabehandling till målgruppen som i dagsläget framför allt finns hos civilsamhället vill vi särskilt betona det utredningen skriver i förslaget gällande detta: ”*Verksamheten bör också kunna erbjuda någon form av traumabehandling anpassad till målgruppernas ofta mycket komplexa problematik. Denna kan i vissa fall erbjudas genom samverkan med den icke offentliga vården.*”

Att det finns en tydlig och reglerad samverkan med psykiatrin, liknande den som idag finns på Mika Hälsa i Stockholm, på de föreslagna lågtröskelverksamheterna, är också en viktig del i ett fungerande och heltäckande stöd för målgruppen då det ofta finns ett behov av en psykiatrisk kontakt och det är gynnsamt för den stödsökande om så mycket av insatserna som möjligt kan ges på samma ställe.

Särskilt påpekande gällande migranter och papperslösa

En alternativ väg för kvinnor som flytt sitt hemland med anledning av människohandel, att få tillgång till traumabehandling är att få den via sådana traumaspecialiserade mottagningar som finns på några ställen i landet som ska ta emot de med migrationserfarenhet och erfarenhet av till exempel flykt och tortyr. Vår erfarenhet är dock att dessa mottagningar inte definierar personer som flytt sina länder med anledning av människohandel för sexuella ändamål som del av deras målgrupp. Vår förhoppning är självfallet att de individuellt utformade programmen för kvinnor i denna målgrupp innebär att man inte behöver söka sig vidare för vård men om detta skulle visa sig svårt att genomföra alternativt ta tid att genomföra så är en viktig del i att säkra upp stöd att förtydliga att mottagningar som finns särskilt för att ta emot migranter för traumavård också ska inkludera personer som är eller varit offer för människohandel för sexuella ändamål.

När det gäller psykiatrisk vård för den som är papperslös finns en begränsad möjlighet att få tillgång till detta; det krävs att bedömningen görs att det gäller ”vård som inte kan anstå”. Vår erfarenhet är dock att denna målgrupps behov av psykiatrisk vård sällan bedöms som just detta. Vi anser därför det vara önskvärt att tydliggöra ytterligare vad som ska räknas in som ”vård som inte kan anstå” när det gäller exempelvis risken att åter utsättas för exploatering om vård inte ges¹.

Angående 10.1.2 Specialiserad lågtröskelverksamhet riktad till barn

Ellencentret agerar redan idag som en sådan specialiserade lågtröskelverksamhet som föreslås här. Vi möter dessutom även unga vuxna upp till 25 års ålder. Se närmare om vikten av att inte ha tydliga brytpunkter vid 18 års-åldern under avsnittet angående 10.3.9. Vi vill betona att vår erfarenhet visar att det krävs en långtgående specialiserad kunskap och erfarenhet för att arbeta framgångsrikt med de svåraste ärendena i denna målgrupp samt mycket goda förutsättningar till att arbeta flexibelt på alla sätt som krävs². Även i de specialiserade

¹ Se närmare om detta resonemang på s.502 i SOU 2023:98.

² Ellenrapporten - Tjejer utsatta för prostitution och annan sexuell exploatering - Om ungas erfarenheter, stöd och psykologisk behandling s.17 och framåt.

verksamheter som finns i offentlig regi idag kan vi se att man inte alltid får de förutsättningar som krävs för att kunna arbeta så flexibelt som är nödvändigt för att ge målgruppen, både barn och unga vuxna, det stöd och den hjälp som krävs. Därför blir det ofta missvisande när civilsamhällets insatser ibland framställs som ett komplement till det offentliga när det i realiteten ofta är civilsamhällets organisationer som bedriver huvuddelen av den verksamhet som faktiskt ger ett specialiserat stöd. Däremot är det viktigt att understryka att ansvaret för denna våldsutsatta målgrupp vilar på det offentliga men det finns också många möjligheter för det offentliga att, genom exempelvis idéburna offentliga partnerskap (IOP) eller reserverade kontrakt, ta till vara på civilsamhällets expertis och erfarenhet. Därmed vill vi också särskilt understryka vikten av det utredningen skriver gällande att ”Organisationer inom civilsamhället bör tillförsäkras ett långsiktigt ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta driva lågtröskelverksamhet riktad till barn och unga.”

Angående 10.2.2 Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Barn som behöver bo på annan plats än i sin ursprungsfamiljs hem med anledning av olika former av sexuell exploatering behöver ha tillgång till lämpliga jourhem och så småningom familjehem med särskild utbildning om vanliga responser och reaktioner efter utsatthet inom sexuell exploatering. Ellencentrets bedömning är att det behövs betydligt fler jourhem och familjehem med särskild utbildning om detta.

Ytterligare ett sätt att öka chansen för upptäckt, stöd och skydd i tid är att införa människohandel och andra former av sexuell exploatering i den befintliga sekretessbrytande bestämmelse som finns i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. I dagsläget gäller rätten för socialtjänst och vård att bryta sekretessen vid misstanke om våld i nära relation. Ellencentret anses att detta bör utvidgas till att explicit också omfatta misstanke om människohandel och andra former av sexuell exploatering.

Angående 10.3.6 Vård- och behandlingsformer inom hälso- och sjukvård samt socialtjänstinsatser behöver utvecklas

Vi vill understryka vikten av att det avsätts medel till forskning för det som utredningen föreslår: *”För att det ska vara möjligt att hjälpa dessa individer att komma ur sin utsatthet behöver behandlingsformer som är anpassade för målgruppernas ofta komplexa problematik utvecklas. Det kan därvid vara av intresse att ta del av redan befintliga metoder som i dag inte tillämpas i Sverige eller som inte tillämpas inom den offentliga vården. Detta gäller både barn och vuxna.”*

I samband med förslaget vill vi lyfta fram att det, precis som utredningen skriver, finns befintliga metoder som inte tillämpas inom den offentliga vården men däremot inom civilsamhället. Det är därför av yttersta vikt att den forskning som ska fokusera på detta inte exkluderar den idéburna sektorn utan snarare aktivt söker samarbeten avseende studier tillsammans med just civilsamhället som står för den största delen av specialisering och expertis gällande förevarande målgrupp. Ellencentret har exempelvis påbörjat ett arbete där mottagningens leg. psykologer i sin specialistutbildning just nu genomför en kvalitativ studie

rörande ”Psykologers förhållningssätt i möte med tjejer och unga kvinnor i pågående våldsutsatthet.

Angående 10.3.11 Rutiner för att fråga om våld samt bedömningsmetoder behöver utvecklas

Att fråga om våld på rutin är en helt avgörande insats för att identifiera barn och vuxna som blir utsatta för olika former av exploatering. Därför är vi mycket positiva till förslaget om detta men vi vill samtidigt understryka att det är av stor vikt att ta hänsyn till att det är just frågor om våld som är det centrala i detta. Det finns ett brett forskningsunderlag som visar att just upptäckt av våld, särskilt våld i hemmet och tidigt sexuella övergrepp, ger utslag på en hel mängd andra former av utsattheter samt både fysisk och psykisk ohälsa.

Vår uppfattning är därför att det kan vara kontraproduktivt att ta avstamp i frågeformulär som är framtagna för andra syften än att just fånga upp våld. Exempelvis formulär som i betydligt högre grad utgörs av frågor om sexuell hälsa, skydd mot graviditet och sexuella sjukdomar, missbruk av narkotika och alkoholintag. Sådana formulär syftar ofta till att ge den yrkesverksamma information om en bredare bild av den hjälpsökandes liv och kan vara relevant för en viss typ av verksamhet. Vad vi däremot vet är relevant för en mängd olika verksamheter är just frågor om våld. Därför menar vi att det är att föredra att titta närmare på exempelvis FOV och FOV för unga för att se hur dessa sju frågor kan kompletteras med frågor om sexuell exploatering samt utsatthet i pornografi. Det är mycket viktigt att särskilda frågor kring detta finns med, något som vi också framfört till utredningen³.

Eftersom att fråga om våld på rutin är en så pass viktig och genomgripande reform, som dessutom föreslås av flera utredningar, bland annat utredningen En uppväxt fri från våld⁴, som också denna utredning refererar till, så är det av stor vikt att få fram validerade och genomtänkta frågor anpassade för just de forum de är tänkta att användas i, i stället för att försöka lappa och laga i formulär som från början hade andra syften.

Angående 10.3.9 Kontaktvägar till stöd för barn och unga utifrån deras åsikter och erfarenheter

Förslag: Barnombudsmannen ska ges i uppdrag att i samverkan med relevanta aktörer från civilsamhället inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas och utifrån resultatet av detta lämna förslag på utformning av lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga. I uppdraget bör även ingå att samråda med andra relevanta myndigheter.

---

³ ”Representanter från Ellencentret understryker att i stället för att fråga om våldsutsatthet generellt behöver yrkesverksamma fråga särskilt om medverkan i pornografi eller om personen varit med om att bilder eller filmer tagits fram eller spridits. Huvudanledningen är att många inte ser sig som utsatta om de får en för allmänt ställd fråga och därför kommer svara nekande på frågan. De menar vidare att i de fall som prostitution kommer upp behöver även frågan om utsatthet i pornografi alltid ställas. Det händer regelbundet att ett sexköp eller övergrepp filmas och sprids. De menar därför att det är extra relevant att ställa frågor i dessa sammanhang”. SOU 2023:98 s.468

⁴ En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70) ”Socialstyrelsen ges i uppdrag att undersöka och bedöma behovet av att förtydliga och/eller utöka befintliga rekommendationer kring att systematiskt fråga om våld mot barn inom berörda verksamheter inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.” SOU 2023:98 s.159

Ellencentret ställer sig i grunden positiva till både detta förslag innebärande att en typ av stöddlinje för barn inrättas och förslaget om att NCK ska förtydliga att den vuxna målgruppen omfattas av existerande stöddlinjer. Vi vill dock framföra följande:

Ellencentret bedriver redan idag en sådan stöddlinje som efterfrågas i utredningen, med mycket gott resultat⁵. På grund av begränsad finansiering så är den dock avgränsad i sin tillgänglighet avseende öppettider och språk men det är omständigheter som relativt lätt går att förändra med en tillräcklig och stabil finansiering. 1000 Möjligheter har sedan start arbetat med att stötta målgruppen barn och unga utsatta för sexuell exploatering. Redan inom ramen för den gamla nationella strategin mot prostitution och människohandel, som Länsstyrelsen i Stockholm ansvarade för, så bedrev 1000 Möjligheter från 2010 och framåt ett flertal insatser såsom kampanjer och informationsinsatser och metodutveckling. 2019 fick den delen av verksamheten som avsåg just denna målgrupp ett eget namn och en egen verksamhetsdel; Ellencentret. Inför detta gjordes ett gediget arbete med att just inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas. Utifrån de ungas samlade medskick och vår egen erfarenhet och kompetens, formades sedan Ellencentret till den verksamhet den är idag. Med tanke på det oerhörda lidande som barn och unga utsatta för sexuell exploatering utsätts för här och nu så menar vi att det i första hand inte är försvarbart att lägga till ett ytterligare steg i form av en utredning till Barnombudsmannen, innan man uppdrar åt någon att bedriva det föreslagna stödet och att på så sätt förlänga processen tills barn och unga får tillgång till en stöddlinje. Särskilt inte mot bakgrund av att utredningen själva konstaterar ” att en kontaktväg i form av exempelvis en stöddlinje eller chattfunktion för barn i utredningens målgrupper lämpligast bör drivas av en organisation inom civilsamhället.”

Som framgår av utredningens internationella utblick är det också vanligt, och av stor vikt, att stöd till barn och unga bedrivs med en bredare åldersinkludering för att undvika att barn som sedan fyller 18 år faller mellan stolarna då de sällan ser sig själva som vuxna från en dag till en annan och därför inte heller söker stöd hos stöddlinjer för vuxna. Därför är det viktigt att den stöddlinje som ska bedrivas för barn och unga har ett bredare åldersspann vilket Ellencentret har då vi möter barn och unga upp till 25 år. Vi menar att det endast är positivt att åldersgruppen överlappar med Kvinnofrislinjens åldersgrupp från 18 år för att risken att ”tappa” någon ur den unga målgruppen då minimeras.

Ellencentret är den aktör inom civilsamhället som redan idag bedriver det som efterfrågas och som specifikt vänder sig till barn och unga som utsätts för sexuell exploatering och som dessutom byggt upp sin verksamhet utifrån vad barn och unga i målgruppen själva önskat. Utöver online-stödet så bedrivs också specialiserat stöd av leg. psykologer på en mottagning dit unga kan komma utan kostnad och utan remiss få exempelvis traumabearbetande samtal och behandling. Denna spetskompetens som fås genom det kliniska arbetet på mottagningen är avgörande för kvalitetsutvecklingen av det stöd som ska bedrivas på en stöddlinje.

Dessutom bedriver stiftelsen redan en annan nationell stöddlinje; ungarelationer.se – för att motverka kilars våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer. I arbetet med att etablera

---

^{5 5} Ellenrapporten - Tjejer utsatta för prostitution och annan sexuell exploatering - Om ungas erfarenheter, stöd och psykologisk behandling s.17 och framåt.

ungarelationer.se vidtalades över 200 barn och unga om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas⁶ och utifrån resultatet av detta byggdes sedan ungarrelationer.se upp med fokus på både lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd. Stiftelsen har alltså redan vid två tillfällen genomfört det som Barnombudsmannen skall göra. Det finns självfallet också en mängd goda synergier och resursbesparandeffekter av att samma aktör som redan har kunskap och erfarenhet av att bygga upp en stömlinje för en särskild grupp våldsutsatta unga även driver och skalar upp ytterligare en. Särskilt i skenet av att det också finns en koppling mellan de båda målgrupperna som stiftelsen har särskild expertis kring. Att unga med erfarenhet av sexuell exploatering har erfarenhet av våld i sina första relationer är en verklighet som inte sällan framkommer i berättelserna från stödsökande på både ungarrelationer.se och Ellencentret.

Att det finns anledning att ge uppdraget för en nationell stömlinje för barn och unga utsatta för sexuell exploatering till Ellencentret är också något som konstateras i ett särskilt uttalande till Stockholm stads remissvar på föreliggande utredning⁷.

Om regeringen ändå väljer att gå vidare med ett uppdrag till Barnombudsmannen i stället för att ge ett direkt uppdrag om etablering av stömlinje så är det, som utredningen skriver, av största vikt att detta sker” i samverkan med relevanta aktörer från civilsamhället” och att denna samverkan blir konkret utformad.

En stömlinje för barn och unga måste sedan, oavsett om den föregås av en utredning av Barnombudsmannen eller ej, ha tillräcklig och stabil finansiering. Precis som utredningen om Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften konstaterar gällande ECPATs funktion att plocka ned bilder så är det inte heller rimligt att en sådan här stömlinje ska vara ”beroende av privat finansiering och att återkommande söka bidrag”.

Om utredningen Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

Ellencentret ser i mycket positivt på utredningen ”Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras”. Den innehåller en mycket värdefull och gedigen kunskapssammanställning och ger viktiga förslag till utveckling av skydd, stöd och vård samt uppdrag för att synliggöra det våld som förekommer vid pornografisk framställning. Precis som ovan gällande förslagen i utredningen Ut ur utsatthet, så är det viktigt att även dessa förslag utan dröjsmål omsätts i praktiken. Kvinnor och flickor lider stor skada här och nu av den utsatthet som pågår när de blir sexuellt utnyttjade i pornografiska syften.

---

⁶ Ett år med ungarrelationer.se - erfarenheter och kunskap om killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer, 2020.

⁷ Protokoll 5/2024 fört vid Stockholm stads socialnämnds sammanträde tisdagen den 23 april 2024 - Särskilt uttalande Jan Jönsson (L) och Andrea Hedin m.fl. (M) ”I utredningen Ut ur utsatthet föreslås en nationell stömlinje för vuxna som Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) ska driva, samt en variant av motsvarande stömlinje för barn och unga som enligt utredningen bör drivas av en organisation från civilsamhället. Barnombudsmannen ska ges i uppdrag att i samverkan med civilsamhället inhämta barns och ungas erfarenheter och lämna förslag på hur lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga kan utformas. Här vill vi lyfta det samarbete som staden redan idag har med Ellencentret. Ett utvidgat nationellt uppdrag för Ellencentret för att driva två stödlinjer skulle innebära både goda synergieffekter samtidigt som det vore resurseffektivt. Det bör tas i beaktande i det fortsatta arbetet.”

Utöver detta vill vi också understryka att vikten av tillgång till traumabehandling för denna målgrupp är minst lika stor som för den målgrupp som behandlas inom ramen för utredningen Ut ur utsatthet. Att de som blir utsatta i pornografiska syften ofta lider av bland annat komplex PTSD och därför har ett stort behov av just traumabehandling är också något som förevarande utredning återkommer till och lyfter upp i sina förslag men vi vill ändå ytterligare understryka vikten av detta.

Angående 13.1.1 Rutiner för att fråga om våldsutsatthet behöver inkludera frågor om sexuella övergrepp och utnyttjande i pornografi samt 16.4.2 Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa tillgängliga kunskap

Vi vill framhålla vikten av detta förslag och vill samtidigt understryka att samma resonemang som ovan gällande förslagen om att fråga om våld på rutin i utredningen ”Ut ur utsatthet” är applicerbart även gällande detta förslag. Det är alltså av stor betydelse vid en bedömning av vilka frågeformulär som bedöms lämpliga att fokusera på, att titta på de som explicit handlar om våld och att inte blanda ihop våldsutsatthet med frågor av mer allmän karaktär som rör sexualitet. Varken utnyttjande för pornografiska syften eller sexuell exploatering är något som är kopplat till individens sexualitet utan handlar om våldsutsatthet. Därmed är det av yttersta vikt att detta också signaleras av det sammanhang som sådana här rutinmässiga frågor sätts i.

Det är av stor vikt att utredningen lyfter att kunskapsstöden bör kunna användas av yrkesverksamma inom SiS-ungdomshem och HVB-hem. Ellencentret anser dock att det behövs tydligare förslag om samhällsvårdens ansvar för kompetens om alla former av sexuell exploatering inkluderande i form av bilder och filmer som sprids i pornografiska syften. Flickor och unga kvinnor som är placerade är en mycket utsatt grupp och här måste både kunskap och omhändertagande förbättras avsevärt. Kunskap inom området bör inkluderas i flera av de förslag som lyfts i betänkandet om barn och unga i samhällsvård⁸.

Angående 16.2.2 Medel bör avsättas för forskning om sexuell exploatering och dess konsekvenser i den kommande forskningspropositionen

Ellencentret vill understryka behovet av mer forskning på området, särskilt gällande traumabehandling vid pågående utsatthet som utredningen nämner och att det är mycket viktigt att det blir ett förfarande som inte utestänger idéburna aktörer utan som gör det möjligt och tillgängligt för civilsamhället att tillse att metoder som används blir utvärderade och därmed kan implementeras även i det offentliga i den mån det är möjligt. Detta är avgörande eftersom den mesta delen av den expertis och erfarenhet som gäller specialiserat kliniskt arbete med målgruppen finns inom just civilsamhället.

16.3.2 Vårdnadshavare bör få tillgång till information om sexuell riskutsatthet

Ellencentret tillstyrker förslaget att informationsmaterial om sexuell riskutsatthet tas fram till vårdnadshavare och vuxna i barns närhet för att användas inom kommunernas föräldrastödsprogram. Det är bra att utredningen lyfter fram att genomförande av uppdraget ska ske i samråd med idéburna organisationer. Här vill vi också påpeka att Ellencentret har

---

⁸ SOU 2023:66

erfarenhet av att arbeta med stöd till vårdnadshavare när det gäller just denna specifika målgrupp av barn och unga som utsatts för utnyttjande i pornografi. Ellencentret vill också lyfta behovet av förslag om riktade informationsinsatser till familjehem, stödboenden och HVB. Barn i samhällsvård är en mycket utsatt grupp och det är av stor vikt att det informationsmaterial som tas fram också används inom den del av socialtjänsten som arbetar med familjehemsvård för att höja kunskapen hos familjehemsföräldrar. Se även ovan angående 10.2.2 om utredningen Ut ur utsatthet.

Angående 19.1 Anmälningsbenägenheten för olaga våldsskildring behöver öka

Pornografins påverkan både på de kvinnor och flickor som utsätts i produktionen av den, de som konsumerar den och påverkas av den och därmed påverkar sin omgivning samt effekten på jämställdheten i samhället är allvarlig och alla verktyg som på olika vis kan användas för att stävja och vända denna negativa utveckling är viktiga att ta tillvara på.

Ellencentret delar utredningens bedömning att anmälningsbenägenheten för olaga våldsskildring behöver öka men ser samtidigt att förslagen inte är tillräckliga för att göra lagstiftningen effektiv. I likhet med Unizon efterfrågar vi vidare klargöranden. Vem är det primärt som anmäler brottet och vilken information behövs för att minska risk för att ärendet läggs ned? Det framgår i utredningen att brottet inte är effektivt i konkurrens med andra sexualbrott. Om det är konsumenter av pornografi som ska anmäla, hur kommer man runt normaliseringen av våld i pornografin? Våld, och mer exakt mäns och killars våld mot kvinnor och flickor, är vanligt förekommande i pornografi och mer regel än undantag. För att lagen ska användas på ett effektivt sätt behövs ökad kunskap om vad som är våld och vilka sexuella våldshandlingar som har normaliserats med hjälp av pornografiindustrin. Till exempel har vi på stödlinjen ungarrelationer.se tidigt larmat om och sett grovt våld som stryplingar har normaliserats. Pornografiindustrin arbetar aktivt för att dessa sexuella våldshandlingarna ska verka normala, därmed kan våld inte bara definieras efter responsen.⁹

Trots kunskapshöjande insatser hos allmänheten finns risk att ärenden fortsatt läggs ned. Enligt utredningens förslag verkar det som att anmälaren behöver information om var materialet har framställts för att ärendet inte ska läggas ned, vilket kan vara mycket svårt att få tag på. Det här är material som sprids i mängder på internet och den primära källan går inte alltid att få tag på, men det i sig ska inte vara en anledning till att ärendet läggs ned. Detta kan också sänka incitamenten att anmäla. Kunskapshöjande insatser hos allmänheten skulle då kräva ett internationellt samarbete för att tydligt beskriva vilken information som behövs för en anmälan.

Allmänheten behöver få tydlighet och intrycket av att ärendet kommer att tas på allvar för att anmälningsbenägenheten ska öka, vilket kräver att rättsväsendets kunskap delas med allmänheten. För att framtida ärenden inte ska läggas ned i samma utsträckning, vilket samtidigt sänker anmälningsbenägenheten, är Ellencentret i likhet med Unizon av uppfattningen att tydligare förslag och ytterligare utredning behövs om brottet olaga våldsskildring. Detta utesluter inte att utredningens förslag behöver aktualiseras med kunskapshöjande insatser hos både rättsväsende och allmänhet. Ellencentret instämmer med Sveriges kvinnoorganisationer om att eftersom lagen ska motverka att material som anses skadligt sprids i Sverige, oavsett var

---

⁹ Unizon, Pornografi och prostitution (2016)

det är producerat, så bör lagen om olaga våldsskildring kunna användas i dessa fall. Att så inte sker visar på att lagen antingen misstolkas av rättsväsendet, eller att den behöver uppdateras för att vara mer tillämpbar när pornografi och andra våldsskildringar framförallt sprids på nätet.

Angående 19.2 Anmälningbenägenheten för brott mot person behöver öka

Ellencentret välkomnar utredningens förslag om att öka anmälningbenägenheten för brott mot person och underlätta anmälning av sexualbrott. Detta innebär riktat arbete mot sexuellt våld online där det behövs kunskapshöjande och attitydförändrande insatser.¹⁰

Ellencentret anser i likhet med Unizon att det behövs en rättsgaranti där våldtäkt ska utredas inom rimlig tid och med de resurser i form av kunskap, erfarenhet och pengar som krävs. Stödsökande påverkas av vetskapen om det låga antalet fällande domar och rädsla för brister i bemötande hos rättsväsende. Ofta finns oro om när förövaren får kännedom om anmälan och informationsdelning i processen brister. Vikten av tydlig löpande information utåt från rättsväsendet som en del av arbetet för att öka anmälningbenägenheten är därför av stor vikt.

Påpekande om förbisedd arena för sexuellt utnyttjande i pornografiska syften

Ellencentret vill passa på att påpeka att en arena som sällan lyfts där just utsatthet i pornografi sker är på de så kallade ”porrbiograferna/porrklubbar”. Ellencentret har kännedom om flera minderåriga som utsatts i dessa typer av verksamheter. Om man därför menar allvar med att förhindra denna form av utnyttjande av framför allt kvinnor och flickor så bör man se över det regelverk som idag gör det möjligt för dessa biografer att fortsätta sin verksamhet. Om en nedstängning inte anses möjlig, vilket Ellencentret förespråkar, anser vi att åtminstone bör göras en extern granskning av verksamhetens säkerställande av åldersverifiering samt tillstånd kopplade till åtgärder för att tillse att sexuella övergrepp inte sker i dessa lokaler.

Särskilt om barn och unga med olika former av funktionsnedsättningar

Ellencentret vill starkt betona vikten av att samtliga föreslagna insatser i utredningarna har ett fokus på att tillgängliggöras för och omfatta barn och unga med olika funktionsnedsättningar. Att denna målgrupp är särskilt utsatt för våld är något som flertalet studier och inte minst MFD:s egna rapporter om just detta påvisar. Ellencentret möter i sin verksamhet, både på mottagning och online, denna målgrupp i allra högsta grad, och ser ett stort behov av anpassade och förbyggande åtgärder specifikt riktade mot flickor och kvinnor med olika typer av funktionsnedsättningar.

Särskilt om civilsamhällets betydelse och inkludering i förslagen hos båda utredningarna

Civilsamhället nämns och adresseras som aktörer på flera ställen i båda utredningarna och det är viktigt att understryka att det till stor del är civilsamhället, framförallt kvinnojour rörelsen, som varit drivande i att synliggöra denna typ av våldsutsatthet.

---

¹⁰ Storasyster rapport, Våldet som vardag – en rapport om utsatthet online (2024)

Särskilt när det gäller denna typ av våldsutsatthet som de båda utredningarna berör, sexuell exploatering och utsatthet i pornografi, så är det till mycket stor del civilsamhället som stått för både kunskap, metodutveckling och erfarenhet av att arbeta direkt med målgrupperna. Det är därför av stor vikt att inte ”uppfinna hjulet på nytt” när programmen nu ska utformas och när så mycket arbete redan bedrivs i civilsamhället, som i många fall ligger i framkant på dessa områden.

Vi vill därför understryka behovet och nödvändigheten av konkret och tydlig samverkan med civilsamhället och att, vid de tillfällen sådan samverkan ska ske i enlighet med utredningarnas förslag, att civilsamhället ges förutsättningar för att kunna påverka reellt och att det inte bara blir ett sätt att ”på pappret” visa att man inkluderat civilsamhället.

Avslutningsvis är det också önskvärt att det inte bara ges möjlighet för civilsamhället att vara med i utveckling och uppföljning i de fall förslagen blir realiserade utan att det även finns forum där civilsamhälle och myndigheter möts och utbyter kunskap och erfarenheter för att föra arbetet framåt. Samt att civilsamhället också erhåller långsiktig finansiering för sina insatser i de fall de bidrar till eller är en del av genomförandet av förslagen.

Stockholm 2024-05-23

Zandra Kanakaris
Generalsekreterare
Stiftelsen 1000 Möjligheter